

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра культурології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

(Майя НІКОЛАЄВА)

20 23 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Універсалії культури

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 034 Культурологія

Освітньо-професійна програма: Культурологія

Робоча програма навчальної дисципліни «Універсальї культури». – Одеса: ОНУ, 2023. – 12 с.

Розробники: докторка історичних наук, професорка, завідувачка кафедри археології, етнології та всесвітньої історії Олена СМІНТИНА

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри культурології
Протокол № 1 від. "30" серпня 2023 р.
в.о.завідувач кафедри (підпис) (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПЦ/ОНП «Культурологія»
(підпис) (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії
Протокол № 1 від. "30" серпня 2023 р.
Голова НМК (підпис) (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри культурології
Протокол № 1 від. "30" серпня 2024 р.
Завідувач кафедри (підпис) (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від. " " _____ 20 р.
Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 4 годин – 120 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>034 – “Культурологія”</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
		1-й	
		Семестр	
		2-й	
		Лекції	
		26 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	2 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		80 год.	112 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни “Універсалії культури” є сформувати у здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня уявлення формування культурних універсалій та особливості їх втілення протягом історії людства у різних географічних та соціальних просторах.

Завдання навчальної дисципліни “Універсалії культури”:

- сформувати у здобувачів вищої освіти знання про особливості теоретико-методологічних підходів до визначення сутності поняття “універсалії культури” в історії культурології, філософії та інших наук соціального та гуманітарного циклу;

- забезпечити формування у здобувачів вищої освіти практичних навичок ідентифікувати прояви універсалій культури в конкретних формах культури давнього та сучасного населення;

- сформувати у здобувачів вищої освіти здатність виявляти хронологічні та територіальні особливості проявів універсалій культури протягом історії людства від найдавніших часів до наших днів.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність розв’язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; ЗК03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність);

ЗК04. Здатність приймати обґрунтовані рішення;

ЗК06. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності (ФК):

ФК01. Усвідомлення взаємозв’язку культурних текстів та контекстів. ФК02. Здатність до оцінювання та аналізу інформації у процесі реалізації професійної діяльності.

ФК03. Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини.

ФК04. Усвідомлення соціальної та етичної місії культуролога, а також можливостей та особливостей практичного використання культурологічного знання.

ФК05. Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв’язання проблем культури представників громадськості.

ФК06. Здатність критично осмислювати історичні здобутки та новітні досягнення культури.

ФК07. Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури.

ФК09. Здатність до розв’язання актуальних проблем культури з урахуванням особливостей міжкультурної комунікації та ширшого контексту відповідних проблем.

ФК10. Здатність здійснювати експертизу культурних об’єктів та культурних процесів, їх критичний аналіз із застосуванням сучасних методів культурології.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів, та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтерпретації для розв’язання суспільно-значимих проблем.

ПРН3. Аналізувати культурні права та свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної адаптації з врахуванням регіональної специфіки.

ПРН7. Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології.

ПРН8. Приймати ефективні рішення щодо розв’язання складних задач і практичних проблем культурного розвитку суспільства.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні підходи до визначення змісту поняття “універсалії культури” в історії культурології та інших гуманітарних та соціальних науках;
- механізми утворення універсалій культури та їх трансляції у діахронному вимірі;
- регіональні особливості прояву універсалій культури у культурних практиках давнього та сучасного населення світу

вміти:

- ідентифікувати прояви універсалій культури у повсякденних культурних практиках та в описі культури, в окремому географічному просторі та на окремому етапі розвитку людства;
- розпізнавати спільне та особливе у функціонуванні культурних універсалій у зв'язку з окремими підсистемами культури, зокрема, у соціонормативній культурі та культурі життєдіяльності.

3. Зміст навчальної дисципліни.**Змістовий модуль 1. Поняття “універсалії культури” як інструмент дослідження культури****Тема 1. Поняття “універсалії культури” в структурі соціогуманітарних наук.**

Поняття про універсальність окремих явищ культури в роботах філософів та теоретиків культури.

Міфологічний та дологічний етапи розвитку людської свідомості та їх роль в осмисленні провідними теоретиками історії та історії культури у формуванні уявлення про універсалії культури.

Тема 2. Види універсалій культури

Базові підходи до класифікації універсалій культури. Класифікації універсалій культури за Дж. Мердоком, Б. Маліновським, Дж. Харрісом, Е. Берном.

Культурні універсалії за Р. Бенедикт, Т. Парсонсом, М. Мід та К. Клакхоном.

Змістовий модуль 2 . Просторові та хронологічні виміри буття універсалій культури**Тема 3. Еволюція універсалій культури у часі**

Виникнення людської культури: універсальні маркери та їх дискусійність. Особливості генези окремих універсалій та проблема нерівномірності історичного розвитку культурних практик людства.

Універсалії культури в контексті культурних революцій античної та середньовічної доби. Значення Епохи Просвітництва у концептуалізації проблематики універсалій культури людства.

Локальна специфіка утворення хронологічних особливостей у конкретних проявах універсалій культури.

Акселерація культуротворних процесів у постмодерну добу та її роль в генезі та розвитку універсалій культури.

Тема 4. Глобальне та локальне в універсаліях культури

Роль природно-географічного середовища у формуванні та розвитку універсалій культури.

Соціальні та політичні чинники, що впливають на співвідношення глобального та локального в конкретних проявах універсалій культури.

Хронологічна специфіка утворення локальних особливостей у конкретних проявах універсалій культури.

Тема 5. Універсалії культури в контексті української культури

Українська культура крізь призму універсалій культури: цивілізаційний вибір та проблема соціально-історичних, етнокультурних та політичних впливів.

Локальні та хронологічні особливості прояву універсальї культури в українській культурі.

Тема 6. Універсальї культури у контексті глобалізації культури

Проблема співвідношення понять “універсальї культури” та “глобальна культура людства”. Проблема збереження культурної своєрідності в епоху глобалізації культури.

Артикуляція системи потреб та цінностей крізь призму універсальї культури як механізм балансування універсальї культури та культурної своєрідності в сучасній культурі людства.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Поняття “універсальї культури” як інструмент дослідження культури												
Тема 1. Поняття “універсальї культури” в структурі соціогуманітарних наук	20	4	2			14	20					20
Тема 2. Види універсальї культури	20	6	2			12	20	2				18
Змістовий модуль 2 . Просторові та хронологічні виміри буття універсальї культури												
Тема 3. Еволюція універсальї культури у часі	20	4	2			14	20	2				18
Тема 4. Глобальне та локальне в універсальї культури	20	4	2			14	20					20
Тема 5. Універсальї культури в контексті української культури	20	6	4			10	20	2	2			16
Тема 6. Універсальї культури у контексті глобалізації культури	20	2	2			16	20					20
	120	26	14			80	120	6	2			112

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття на передбачені.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Тема 1. Поняття “універсалії культури” в структурі соціогуманітарних наук	2	
2	Тема 2. Види універсалій культури	2	
3	Тема 3. Еволюція універсалій культури у часі	2	
4	Тема 4. Глобальне та локальне в універсаліях культури	2	
5	Тема 5. Універсалії культури в контексті української культури	4	2
6	Тема 6. Універсалії культури у контексті глобалізації культури	2	
Разом		14	2

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття на передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми / види завдань	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Тема 1. Поняття “універсалії культури” в структурі соціогуманітарних наук [1]	14	20
2	Тема 2. Види універсалій культури [1], [2], [3]	12	18
3	Тема 3. Еволюція універсалій культури у часі [1], [2], [3]	14	18
4	Тема 4. Глобальне та локальне в універсаліях культури [1]	14	20
5	Тема 5. Універсалії культури в контексті української культури [1], [2], [3]	10	16
6	Тема 6. Універсалії культури у контексті глобалізації культури [1]	16	20
Разом		80	112

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів, есе;
- [3] – індивідуальне навчально-дослідне завдання;
- [4] – курсова робота тощо.

Структура виконання студентом *реферату, есе, індивідуального навчально-дослідного завдання* складається із наступних обов’язкових елементів:

- Вступна частина (актуальність, характеристика обраної теми та перспективність її дослідження);
- Аналіз джерел та літератури по темі (на 2-3 абзаци);
- Виклад основного матеріалу;
- Ілюстративний матеріал, що підтверджує аргументаційну базу;
- Висновки;
- Список джерел та літератури.

Бажаємо виконувати та захищати роботи у вигляді мультимедійної презентації. Захист проєктів (рефератів, есе) та ІНДЗ відбувається за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, а також у формі участі в студентській науковій конференції, засіданні гуртка, наукового студентського товариства

В ході опанування матеріалів курсу здобувачам вищої освіти пропонується проаналізувати процес формування та втілення в історичній перспективі окремої категорії універсальї культури (за власним вибором). Результат аналізу має бути оприлюднений у вигляді аналітичної доповіді у супроводі ілюстративного ряду, яка презентується публічно з наступним обговоренням.

Аналітична доповідь має містити наступні компоненти:

- огляд історії дослідження цієї категорії універсальї культури;
- відображення ключових етапів змін у формах втілення цих універсальї у часі;
- висвітлення своєрідності локальних проявів цих універсальї;
- відображення прояву цих універсальї в українській культурі в історичній ретроспективі та у наш час;

- перелік використаних джерел та літератури.

Ілюстративний ряд має унаочнювати усі складові аналітичної доповіді.

Результат виконання індивідуального навчально-дослідного завдання має відповідати принципам академічної доброчесності та не містити плагіату, фальшування та фабрикації.

Оцінювання результату виконання індивідуального навчально-дослідного завдання здійснюється з урахуванням дотримання усіх вимог до цього виду роботи.

9. Методи навчання

Словесні: лекції (проблемні, лекції-візуалізації), розповіді, пояснення нового матеріалу, бесіди з тем курсу, диспут, обговорення.

Наочні: ілюстрація, мультимедійна презентація, демонстрація, метод безпосереднього спостереження, презентація результатів власних досліджень.

Практичні: виконання міні-дослідження, виконання індивідуальних завдань.

Методи інтерактивного навчання – колективні дискусії, навчально-ділові ігри.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Методи поточного/періодичного контролю: оцінювання активності та усне опитування під час лекцій та практичних занять; захист результатів виконання рефератів та написання есе; оцінювання доповідей, презентацій та індивідуального навчально-дослідного завдання.

Підсумковий контроль: форма підсумкового контролю – залік, бали для заліку накопичуються впродовж опанування навчальної дисципліни. Також передбачено відповіді на питання для підсумкового контролю для отримання балів.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно /зараховано	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому	глибоко та всебічно розкриває сутність практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання

	нормативну, обов'язкову та додаткову літературу; робить самостійні висновки. Здобувач здатен виділяти виявляти причинно-наслідкові зв'язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями	завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Добре /зараховано	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, використовуючи при цьому нормативну та обов'язкову літературу; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, застосовує знання для розв'язання стандартних ситуацій; самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно виконав завдань; має стійкі навички виконання завдання
Задовільно /зараховано	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причиннонаслідкових зв'язків і формулювання висновків.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання. Правильно виконав половину завдань. Здобувач має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків
Незадовільно з можливістю повторного складання / не зараховано	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	недостатньо розкриває сутність практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно виконав окремі завдання за допомогою викладача, відсутні сформовані уміння та навички.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни / не зараховано	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Що таке універсалії культури?
2. За якими критеріями визначається універсальність окремих явищ культури?
3. Які основні ідеї про універсалії культури можна знайти в роботах Клода Леві-Стросса?
4. Яка роль міфології у формуванні уявлень про культурні універсалії?
5. Як концепція універсалій культури допомагає у вивченні історії культури?
6. Які базові підходи існують до класифікації універсалій культури?
7. Як Джордж Мердок класифікує універсалії культури?
8. Які універсалії культури виділяє Броніслав Маліновський?
9. Як Джон Харріс підходить до класифікації культурних універсалій?
10. Що додає до класифікації універсалій культури Ерік Берн?
11. Які універсалії культури вважає важливими Рут Бенедикт?
12. Як Талкотт Парсонс розуміє універсалії культури?
13. Які культурні універсалії виділяла Маргарет Мід?
14. Яка роль Клайда Клакхона у вивченні культурних універсалій?
15. Які універсальні маркери виникнення людської культури ви знаєте?
16. Як відбувалася генеза окремих універсалій культури?
17. Як антична доба вплинула на розвиток універсалій культури?
18. Яке значення середньовічної доби для універсалій культури?
19. Який вплив мала Епоха Просвітництва на концептуалізацію універсалій культури?
20. Як локальні умови буття впливають на хронологічні особливості універсалій культури?
21. Що таке акселерація культуротворчих процесів у постмодерну добу?
22. Як постмодерн впливає на розвиток універсалій культури?
23. Яку роль відіграє природно-географічне середовище у формуванні універсалій культури?
24. Як соціальні чинники впливають на універсалії культури?
25. Який вплив політичних чинників на універсалії культури?
26. Як співвідносяться глобальні та локальні прояви універсалій культури?
27. Як часова специфіка впливає на утворення локальних особливостей універсалій культури?
28. Як універсалії культури проявляються в українській культурі?
29. Як етнокультурні фактори впливають на універсалії культури в Україні?
30. Який вплив політичних змін на українську культуру в контексті універсалій культури?
31. Які локальні особливості універсалій культури характерні для України?
32. Як співвідносяться поняття “універсалії культури” та “глобальна культура людства”?
33. Які проблеми збереження культурної своєрідності існують в епоху глобалізації?
34. Як універсалії культури можуть сприяти балансуванню культурної своєрідності?
35. Які цінності та потреби артикулюються крізь призму універсалій культури в епоху глобалізації?
36. Як глобалізація впливає на універсалії культури?

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль						Індивідуальне дослідницьке завдання	Сума балів
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
5	5	5	5	5	5	70	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала оцінювання: національна та ECTS			
Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Універсалії культури».
2. Силабус навчальної дисципліни «Універсалії культури».
3. Навчально-методичні матеріали для лекцій.
4. Мультимедійні презентації.

15. Рекомендована література

Основна:

- Бенедикт Р. Характери культур. Київ : К.І.С., 2022. 304 с.
- Губернатор О. І. Імерсивні культурні практики ХХІ століття: особливості та прийоми. *Культурологічний альманах*. 2022. № 3. С. 283–289. Режим доступу: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.36>.
- Жуленьова О. Культурні універсалії, інваріантність та еквівалентність: їхня роль у реалізації крос-національних досліджень. О. Жуленьова. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2013. № 3. С. 139-149. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stmm_2013_3_11.
- Копієвська О.Р. Культурні практики в дискурсі cultural studies. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 49–53.
- Татаркевич В. Історія шести понять: Мистецтво. Прекрасне. Форма. Творчість. Відтворництво. Естетичні переживання, пер. з пол. В. Корнієнко. Київ : Юніверс, 2001. 366 с.
- Уварова Т. І. Варіативність, культурні інваріанти та базові універсалії культури. *Культурологічний альманах*. 2023. № 2. С. 304–312. Режим доступу: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.41>.
- Donald E. Brown. Human Universals and Their Implications. *Being Humans: Anthropological Universality and Particularity in Transdisciplinary Perspectives*. Berlin : Walter de Gruyter, 2000. P. 156–174.

Додаткова:

- Гречанівська П. Варіативність – основа розвитку народних традицій. *Новий Акрополь*. Режим доступу: <https://newacropolis.org.ua/theses/e731c0f4-6281-4eed-9e27-ce18d365e7a0> (дата звернення: 31.05.2023).

Кирилюк О.С. Універсально-культурні структури міфологічних підвалин масової політичної свідомості. *Мислене древо*. Режим доступу: <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/Culturology/uvuk/Politics.html.13> (дата звернення: 1.04.2023).

Культурні цінності Європи. (за ред. Ганса Йоаса і Клауса Вігандта). Пер. з нім. Київ : Дух і літера, 2014. 552 с.

Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів, 2006. 120 с.

Фартінг С. Історія мистецтва. Від найдавніших часів до сьогодення. Київ : Vivat, 2019. 246 с.

Brown, D. Human universals, human nature and human culture. *Daedalus*. 2004. № 133 (4). Р. 47-54.

16. Електронні інформаційні ресурси

Наукова бібліотека ОНУ імені І.І. Мечникова. Режим доступу: <http://lib.onu.edu.ua/>

Одеська національна наукова бібліотека. Режим доступу: <http://odnb.odessa.ua/>

<http://www.oko.kiev.ua> – архітектура і краєзнавство України;

<http://www.spadshina.com.ua> – українська спадщина;

<http://prostir.museum/> – музейний простір України;

<http://namu.kiev.ua/> – Національний художній музей України;

<http://honchar.org.ua/pro-muzeu/> – Український центр народної культури “Музей Івана Гончара”;

<http://www.mundm.kiev.ua/> – Національний музей українського народного декоративного мистецтва;

<http://www.derev.org.ua/index.html> – дерев'яні храми України;

<http://hutsul.museum/> – Національний центр народного мистецтва Гуцульщини і Покуття;

<http://www.artofukraine.com> – сучасне мистецтво українських художників;

http://www.louvre.fr/llv/commun/home_flash.jsp – Лувр (Париж, Франція);

<http://www.metmuseum.org> – Метрополітен (Нью-Йорк, США);

<http://www.khm.at/> – Музей історії мистецтва (Відень)